

Ötzi je Slovenec!¹

Za arheologijo slejkoprej velja, da v zavesti ljudi zavzema obrobno, nekoliko eksotično mesto. Le redko se dogaja, da se teme, ki so ozko povezane z arheologijo, pojavljajo na uvodnih straneh dnevnih časopisov in kot glavne novice v elektronskih medijih. Kriteriji, ki so odločujoči za prodor naše stroke v množične medije pa, paradoksalno, niso povezani z uspešnostjo nekega arheologa, arheološke šole ali projekta, temveč največkrat z naključno, dovolj atraktivno najdbo, ki mnogo lažje uspe vzbuditi domišljijo, kot pa to zmorejo še tako korektni in strokovno neoporečni prispevki z analizami črepij in kamnov z arheoloških najdišč, raziskave o nekdanjem okolju ali antropološke izmere izkopanih kosti, in nas tako lahko 'v živo' popelje v (še) neznano preteklost. Začetne vtise ob prvih poročilih in posnetkih najdbe izsušenega trupla, ki sta ga 19. septembra 1991 v ledeniku po naključju našla planinca v Ötztalskih Alpah na nadmorski višini 3200 m (nekako na državni meji med Italijo in Avstrijo, v bližini najvišjega vrha Ötztalskih Alp Similauna), lahko tako tudi pri arheologih opišemo kot presenečenje in navdušenje; konec koncev, še tako dovršen metodološki spekter v našem raziskovalnem delu nam ne omogoča tega, kar nam ponuja ledeni mož - pogled v obraz tistemu, ki ga z vsem svojim delom želimo spoznati.

Novice, ki so sledile najdbi, so se pretežno omejevale na polemike med avstrijskimi in italijanskimi lokalnimi oblastmi, kateri državi truplo pripada, ter na kritike ob neustreznem ravnanju z njim prve dneve po odkritju. Truplo so namreč po ustaljenem postopku najprej pre-

nesli na Inštitut za sodno medicino v Innsbrucku, saj so menili, da imajo opraviti s ponesrečenim planincem, in šele podroben pregled njegove opreme je dal slutiti, da gre za neprimerno starejšo najdbo. Treba je priznati, da so se avstrijski mediji dobro poslužili gesla 'Kuj železo, dokler je vroče' in so ob rednem obveščanju o novostih v zvezi z možem iz ledu v dnevnem tisku že novembra izdali knjigo - zbornik najznačilnejših časopisnih člankov o najdbi (Graupe in Scherer 1991).

Danes, tri mesece po odkritju, so se začetni vtisi umaknili prvim analizam, tako arheološkim kot tudi tistim naravoslovnih znanosti. Izšel je prvi članek v arheološki reviji (Lippert in Spindler 1991), 10. decembra 1991 pa je bilo na dunajski Univerzi organizirano strokovno srečanje, na katerem so arheologi, izvedenec za sodno medicino ter predstavniki naravoslovnih znanosti (biolog, parazitolog, glaciolog) poročali o prvih rezultatih raziskav najdbe in najdiščnih okoliščin ter predstavili vse možnosti za raziskave, ki jih bodo predvidoma opravili v prihodnosti. V poročilu bom povzel nekatere najpomembnejše poudarke.²

Truplo je ležalo v manjši kotlini, ki jo je prekrival ledenik. Zaradi topljenja ledu v letošnjem poletju je prišlo na površje - prvič, odkar ga je obdal led. Mesto najdbe (kotlina) ter dejstvo, da vsa oprema leži v njegovi neposredni bližini, kažejo, da je štiri do pet tisočletij ležal na istem mestu in ga ledenik ni nosil navzdol. Mož iz ledu je (najverjetneje jeseni) na tem mestu očitno počival, umrl zaradi podhladitve, nakar ga je izsušil veter in prekril zimski sneg. Od tedaj je, do letošnjega poznega poletja, stalno ležal v ledu, kar nakazuje, da je umrl v času, ko je ledenik napredoval koncem atlantika in v začetku subboreala. To je s klimatološkega stališča zanimiva informacija, saj dokazuje, da v kasnejšem času temperaturne oscilacije do letos niso povzročile umika ledenika s te točke.

Mumija je odrasla moška oseba. Ob nekaterih manjših poškodbah, ki jih gre pripisati zverem ali ujedam predno ga je obdal led, je izredno dobro ohranjena. Nenavadno je, da je brez las, saj so se živalske dlake na kožnatih delih njegove opreme dokaj dobro ohranile. Na kolenih, nogah in na hrbtu je tetoviran s križi in skupinami črt. Delno še na telesu, delno pa v njegovi bližini so se ohranili ostanki obleke iz usnja in kože, sešite z nitmi iz rast-

linskih vlaken. Zanimivo je, da pod usnjeno obleko ni nosil morebitne podloge iz tkane preje. Usnjeno obuvalo je bilo podloženo s slamo. K opremi sodi bakrena sekira z lesenim ročajem, lok, tul s puščicami, usnjena torbica s strgalom iz kremenca in kosi kosti, usnjena jermena, na katera sta pritrjeni dve krogli iz drevesne gobe (o njunem namenu so mnenja še deljena), kremenasto bodalo z lesenim ročajem in številni ostanki vrvi iz rastlinskih vlaken ter kosi lesa. Med temi so rekonstruirali palico uvito v obliki črke U, ki je lahko služila kot ogródje za neke vrste nahrbtnik ter priostren kratek količek, morda namenjen prižiganju ognja (s hitrim vrtenjem in trenjem, ki s tem nastane).

Sekira je izdelana iz bakra (1 % primesi, med njimi pretežno arzen, po vsej verjetnosti niso namerno dodane) in je trapezaste oblike s komaj nakazanimi robniki. Tipološko je najbližje prvim sekiram z robniki s področja Alp (tip Neyruz), ki se najpogosteje uvrščajo v začetek zgodnje bronzaste dobe, se pravi nekako okoli leta 2000 pr. n. š. (Lippert in Spindler 1991, 15, Abb. 9, Anm. 3 s citiranimi analogijami). Prav tako (ali pa še bolj) zanimive so informacije, ki jih nudijo predmeti iz organskih snovi, saj se arheologi z njimi srečujemo bistveno redkeje. Predmet podrobnega proučevanja in rekonstrukcij bodo tako ohranjeni deli oblačila, obutve, vrvi, lok in tul s puščicami (za lok in puščice so ugotovili, da še niso bili dokončno izdelani) ter ročaj bodala (zanimiva je ugotovitev, da bi kremenasti rezilni del bodala, če ne bi bil nasajen na lesen ročaj, zaradi kratke dolžine nedvomno ocenili za puščično konico).

Datacija, ki so jo pokazale radio-karbonske analize (izvedli so jih na več evropskih inštitucijah), postavlja čas smrti moža iz ledu v starejši čas - okvirno v prvo polovico 3. tisočletja pr. n. š. Biološke in parazitološke raziskave na truplu so se komaj začele, ob srečanju na Dunaju pa so nam predstavili le možnosti, ki jih taka najdba lahko nudi za študij prehrane, bolezni, ... v tem času. Vsekakor lahko v naslednjih nekaj letih pričakujemo rezultate obširnih raziskav, ki jim bo vodilo obsežnost in temeljitost objav trupla iz Lindovskega močvirja v Angliji (npr. Brothwell 1986 ter Stead, Bourke in Brothwell 1986). Po pomenu se najdba iz Ötztalskih Alp nedvomno lahko postavlja ob bok tistim iz angleških in južnoskandinavskih močvirij, za naš prostor pa je zaradi

bližine njena povednost lahko toliko večja. Posebno pozornost vzbuja zelo visoka nadmorska višina (3200 m), na kateri se je najdba nahajala. Uganka, kaj je mož iz ledu počel tako visoko, verjetno nikoli ne bo razrešena dokončno (lov?), je pa lahko dober povod za razmišljanja o človekovi prisotnosti v gorskem prostoru in njegovi izrabi v preteklosti. Dokazuje za zahajanje prazgodovinskega človeka v planine imamo s kamnitimi in bronzastimi posamičnimi predmeti iz eneolitika in bronzaste dobe konec koncev tudi pri nas (Meterc 1985, 363 - 367).

Opombi:

- 1 Naslov na prvi strani Slovenskih novic, 16. 12. 1991.
- 2 Srečanja na dunajski Univerzi se je udeležil tudi Dragan Božič (Inštitut za arheologijo ZRC SAZU), ki me je spomnil na nekatere podatke, za kar se mu najlepše zahvaljujem.

Literatura:

- BROTHWELL, D. 1986. *The Bog Man and the Archaeology of People*, British Museum Publications, London.
- GRAUPE, F. in SCHERER, M. 1991. *Der Mann aus dem Eis*, Orac Verlag, Wien, München, Zürich.
- LIPPERT, A. in SPINDLER, K. 1991. "Die Auffindung einer frühbronzezeitlichen Gletschermumie am Hauslabjoch in den Ötztaler Alpen (Gem. Schnals)", *Archäologie Österreichs* 2/2, 11 - 17.
- METERC, J. 1985. "Jeseniška okolica v prazgodovini in zgodnjerskem obdobju", *Jeklo in ljudje*, Jeseniški zbornik 5, 361 - 376.
- STEAD, I. M., BOURKE, J. B. in BROTHWELL, D. 1986. *Lindow Man. The Body in the Bog*, British Museum Publications, London.

Peter Turk